Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

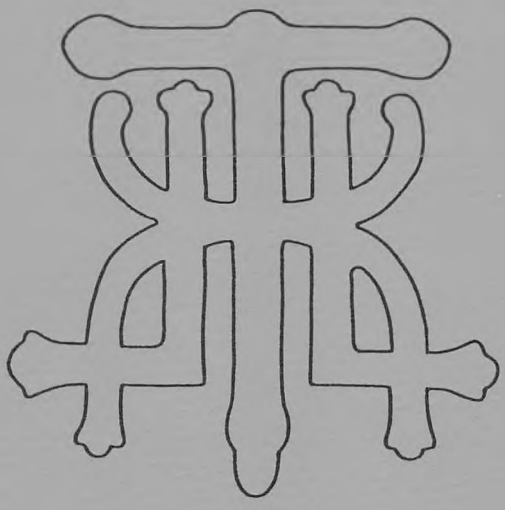
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

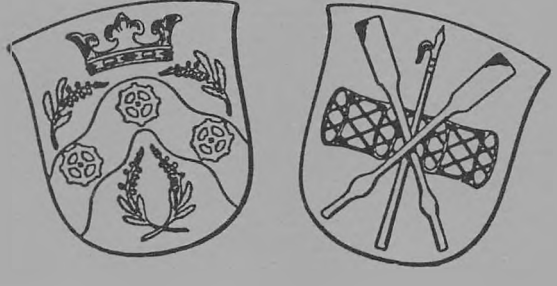
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

Lyngby-Taarbæk Kommunekontor

1883 - 100 år - 1983

LYNGBY-TAARBÆK KOMMUNEKONTOR 1883-1983

Siden enevældens indførelse havde den lokale administration på landet været udført af nogle ganske få kongelige embedsmænd. Med oprettelsen af fattigkommissionerne 1802 og skolekommissionerne 1814 begyndte i praksis det sognekommunale selvstyre med folkevalgt administration. 1841 indførtes sogneforstanderskaberne, der fra 1867 kaldtes sogneråd og i dag kommunalbestyrelser.

Da Lyngbys første sogneforstanderskab trådte sammen sidst på året 1841, havde man naturligvis hverken rådhus eller personale. Faktisk ejede sognekommunen kun nogle få skoler og sprøjtehuse samt fattiggården, og gennem de første mange år holdt man sognerådsmøderne i lejede lokaler, bl.a. på kroerne "Holland" og Store Kro. Den kommunale administration foregik i praksis ved, at nogle af sognerådsmedlemmerne hver havde et distrikt, hvor vedkommende fungerede som "fattigforstander" og modtog henvendelser og udbetalte understøttelse i sit hjem. Man havde som sagt intet kontor, og sognerådsformanden lå inde med protokoller, korrespondance, regnskaber og kassebeholdning.

Mange af de kommunale opgaver udførtes af "bestillingsmænd", d.v.s. personer med andet erhverv, der for et honorar eller ved borgerligt ombud udførte bestemte opgaver, f.eks. skatteopkrævning, taxations- og kommissionsarbejder, brandslukning osv. En liste over disse bestillingsmænd i Lyngby Sogn i 1885 er publiceret i Københavns Amts Avis (16.6.1885), og man kan heraf se, at nogle af de kommunale opgaver i princippet udføres på samme måde i dag som for 100 år siden, medens andre nu udføres af de forvaltninger og institutioner, kommunen i mellemtiden har oprettet.

Som sekretær for sognerådet fungerede siden 1874 sagfører Peter Baumann, der havde kontor i den gamle postgård Lyngby Hovedgade 11 over for kroen "Holland", og som desuden samtidig var sekretær for Gladsaxe-Herlev Sogneråd. Det havde flere gange været på tale at oprette et egentligt kommunekontor, hvor sognerådets korrespondance kunne føres, og hvor ind- og udbetalinger kunne foregå; men den gamle sognerådsformand Peter Lund, der var kendt for sin udprægede sparsommelighed, afviste tanken, og kommunekontoret blev først

en realitet, da han var gået af som formand med udgangen af 1882. På dette tidspunkt var antallet af ind- og udgåede skrivelser ca. 3200 om året.

Man indførte nu den ordning, at Peter Baumanns sagførerkontor hver mandag, tirsdag, torsdag og fredag formiddag kl. 10-12 fungerede som kommunekontor med de nævnte opgaver. Peter Baumann skulle efter kontorets regler selv være til stede i denne åbningstid, og han skulle føre en journal over alle ind- og udgående breve, en kopibog og en særlig journal over fattigvæsenssager samt regnskabs- og kassebøger. Kassebeholdningen, som sekretæren hæftede for, måtte ikke være større end 4.000 kr., og der måtte ikke foretages udbetalinger, førend sognerådsformanden (kammerråd Carl Lund til 1891, derefter proprietær Emil Piper) havde anvist pengene. Desuden skulle kontoret også uden for åbningstiden være tilgængeligt for sognerådets medlemmer, når de ønskede at sætte sig ind i en verserende sag.

For dette arbejde fik Peter Baumann en løn på 1000 kr. om året samt 200 kr. for leje af lokale. Det nye kommunekontor synes at have været åbent første gang den 23. februar 1883, selv om det var planlagt til at åbne straks efter nytår 1882/83. Peter Baumann flyttede senere sit kontor til villa "Hedensted", Jernbanevej 19 (nedrevet 1970, nu parkeringspladsen på hjørnet af Jernbanevej og Lyngby Torv), men fortsatte med at holde kommunekontor 4 formiddage om ugen, til han med udgangen af 1899 fratrådte som sognerådets sekretær.

Først derefter blev der oprettet et egentligt kommunekontor, som 1. marts 1900 åbnede i kommunens ejendom i Åstræde. Her fandtes kommunekontoret, til det nuværende rådhus blev taget i brug 1941, først under ledelse af kommunesekretær P.Chr. Brøgger til nytår 1905/06 og fra 1. januar 1906 under kommunesekretær, senere kontorchef Viggo Rydahl.

Dette bygningskompleks, der frem til 1941 rummede kommunens adminstration, har en ejendommelig historie, der giver anvendelsen som rådhus et særligt perspektiv. På dette sted, i trekanten mellem Lundtoftevej, Kirkestræde og Åstræde, lå i anden halvdel af 1700-tallet den Klopstockske Silkefabrik, et af de mest typiske eksempler på datidens stats-

støttede industri, der søgte at spare valuta ved en hjemlig produktion af tidligere importvarer. Fabrikken gav til stadighed underskud, og ved 1700-tallets slutning stod bygningerne tomme.

Da Fattigkommissionen blev oprettet 1802, købte den på sognets vegne den nedlagte fabrik og indrettede en del af den til fattiggård. En anden del indrettedes til det Drewsenske Hospital, som bestyredes af fattigkommissionen (senere sognerådet) og havde fælles økonomi med fattiggården. 1883 bestod komplekset af tre bygninger. Helt ud til nuv. Lundtoftevej lå det såkaldte "Klopstocks Hus", der havde været silkefabrikkens hovedbygning. Bag denne lå et 1868 opført arbejdshus til fattiggården, det endnu eksisterende "Drewsens Minde" (Lundtoftevej 8).

Da bygningen blev opført, blev der i stueetagen indrettet et arkivrum og et mødelokale (i gavlen ud mod Åstræde) for sognerådet, som nu omsider fik foden under eget bord. På første sal havde det Drewsenske Hospital i 1883 netop fået nye lokaler. Endelig lå der langs med Åstræde en i 1847 ombygget, én-etages længe, der rummede fattiggårdens beboelsesafdeling. Fattiggården havde for øvrigt i 1883 fået et nyt reglement, der set fra nutidens synspunkt næppe nok kunne accepteres for et fængsel, men som rummede flere humane fremskridt i forhold til det tidligere reglement fra 1847.

Da Lyngby Fattiggård 1887 nedlagdes, og beboerne overflyttedes til Stolpegården i Vangede, blev Klopstocks Hus revet ned, således at "Drewsens Minde" kom til at ligge frit ud til Lundtoftevej. Det Drewsenske Hospital fortsatte sin virksomhed til udgangen af 1890, hvorefter der indrettedes beboelser i lokalerne. 1899 blev længen langs Åstræde nedrevet, og i stedet opførte kommunen samme år efter tegninger af tømrermester Vilhelm Suhr en to-etages bygning sammenbygget med "Drewsens Minde". Denne bygning, "Kommunebygningen", var sammen med "Drewsens Minde" Lyngby-Taarbæk Kommunes "rådhus" til 1941.

Til at begynde med var den kommunale administration dog ikke større, end at sognerådet kunne nøjes med at disponere over den ene halvdel af stueetagen i den nye bygning. Her, nærmest "Drewsens Minde", indrettedes kommunekontoret, medens den anden halvdel ud til Kirkestræde udlejedes til politistation og bolig for overbetjenten. På første sal var

Drewsens Minde og Kommunebygningen i C.J.Ammitzbølls gengivelse 1983.

der beboelser, bl.a. en lejlighed til kommunesekretæren. I "Drewsens Minde", hvor altså ligeledes første sal var indrettet til beboelser, fandtes som tidligere nævnt i stueetagen sognerådets mødelokale og et arkivrum. Et lokale til gården indeholdt i årene 1908-1920 kommunebiblioteket, og resten af stueetagen anvendtes til beboelse.

Efterhånden som den kommunale administration voksede gennem de følgende 40 år, udfyldtes de to bygninger gradvis, til hver centimeter var udnyttet. Her skal kun de vigtigste ændringer nævnes: 1905 indrettes sognerådssalen på første sal i Kommunebygningen lige over kommunekontoret, og det tidligere mødelokale i stueetagen i "Drewsens Minde" indrettedes til kontor for kommunesekretæren. 1910 indrettedes et tilhørerlokale ved siden af sognerådssalen, og Teknisk Forvaltning fik lokaler på første sal (1931 også i tagetagen) i "Drewsens Minde". 1920 fraflyttede kommunebiblioteket (til et lokale i Teknisk Skole) og 1926 politistationen (til Jernbanevej 7).

De fraflyttedes lokaler indrettedes til kontorer, således at det i 1926 netop oprettede folkeregister og skattekontoret overtog stueetagen af Kommunebygningen ud mod Kirkestræde. 1933 forlængedes "Drewsens Minde" med en tilbygning ved den østlige gavl, hvori det samme år oprettede socialkontor fik ekspedition i stueetagen. På denne tid var der af de oprindelige beboelser i bygningerne kun kontorchef Rydahls lejlighed tilbage. Den fandtes på første sal i Kommunebygningen og nåede ikke at blive nedlagt, før yderligere udvidelser blev opgivet til fordel for et helt nyt rådhus.

Det skyldtes, at Lyngby-Taarbæk Kommune gennem 1930'erne oplevede en eksplosionsagtig befolkningstilvækst, som sammen med prognoserne for udbygningen i de kommende år nødvendiggjorde en omlægning af den kommunale administration til helt andre dimensioner end hidtil. Da Kommunebygningen blev taget i brug i 1900, bestod personalet kun af kommunesekretæren, og kommunens indbyggertal var ca. 7500. I 1939, altså ganske kort før overflytningen til det nye rådhus, havde den kommunale administration ca. 50 ansatte til ca. 27.000 indbyggere.

Da kontorchef Rydahl i 1951 gik af efter at have virket gennem 45 år i den samme stilling (oprindeligt benævnt kom-

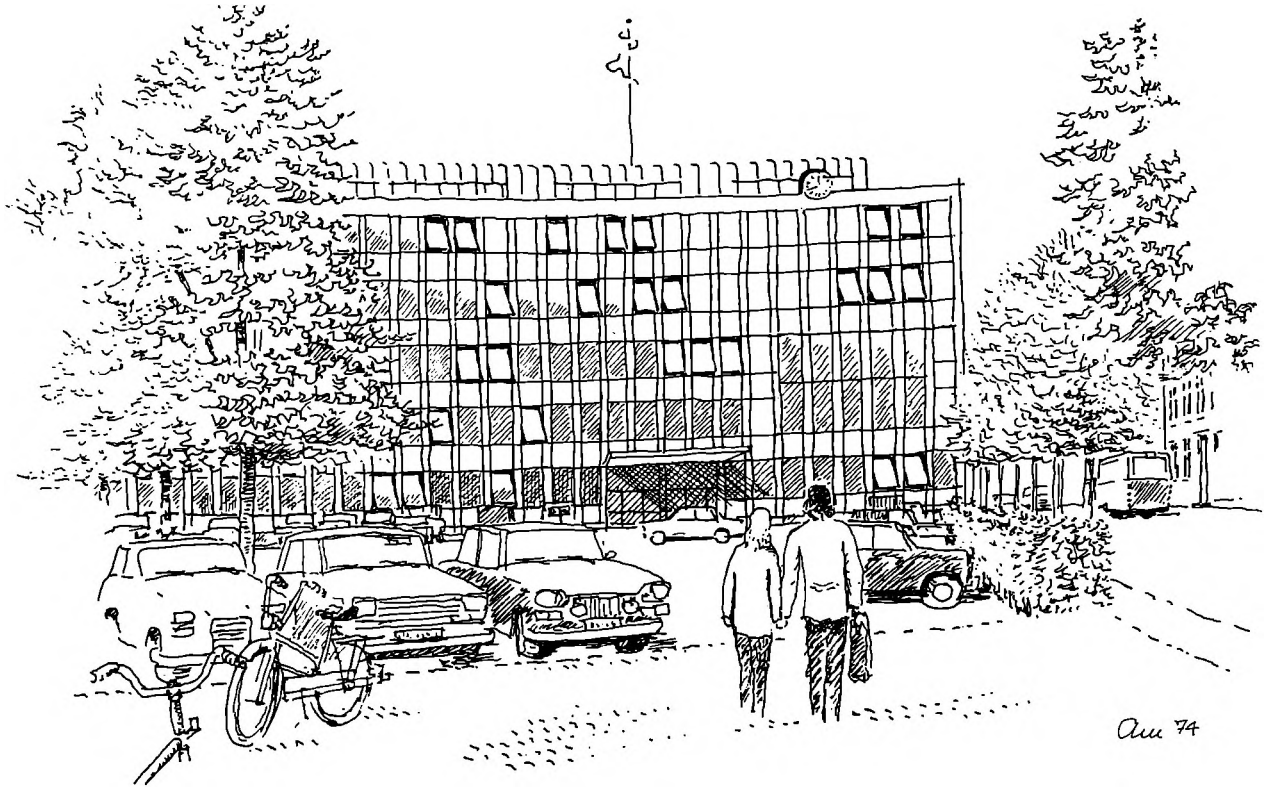
munesekretær, i dag kommunaldirektør), var der godt 200 ansatte til ca. 47.500 indbyggere. I 1983 udgør de ansattes antal 480, og kommunen har godt 50.000 indbyggere. -Inden man hengiver sig til overvejelser over det forholdsmæssigt voksende personale i forhold til befolkningstallet, må man betænke, at omfanget af de kommunale opgaver er vokset ganske betragteligt gennem de forløbne 100 år og specielt de sidste 20-30 år.

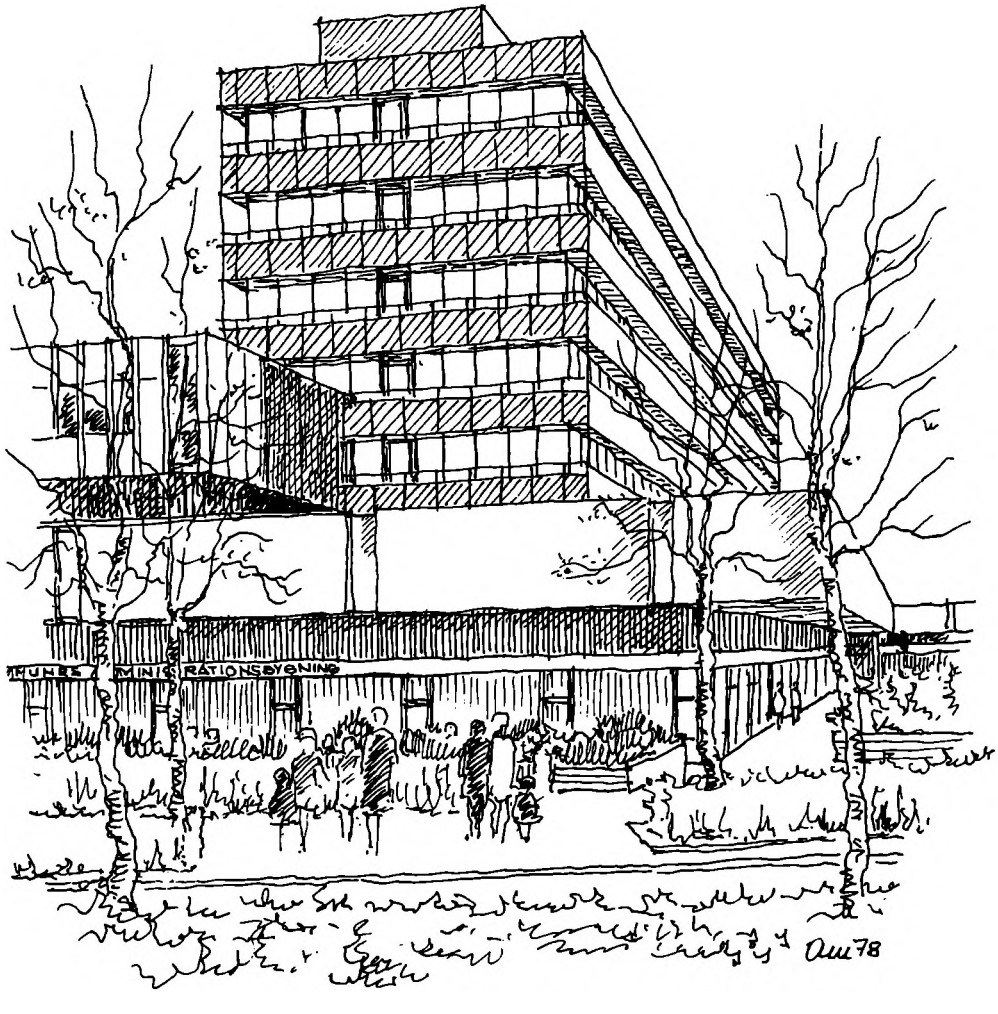
I 1938 udskrev Lyngby-Taarbæk Kommune en arkitektkonkurrence om det nye rådhus, som skulle ligge på det forlængst projekterede, trekantede torv ved stationen. Konkurrencen blev vundet af Hans Erling Langkilde og Ib Martin Jensen, og opførelsen blev påbegyndt i 1939. På grund af den tyske besættelse blev byggeriet forsinket; men den 10. juni 1941 kunne Rådhuset indvies af sognerådsformand Ingvar Nørgaard i overværelse af bl.a. kong Christian den Tiende og statsminister Th. Stauning. En del af rådhuset blev i en årrække udlejet til politiet og arbejdsanvisningen.

Befolkningstallet og de kommunale opgaver voksede stadig, og man blev i løbet af 1950'erne nødt til at planlægge en udvidelse af Rådhuset. Dette var egentlig bygget således, at en sidefløj kunne tilbygges trappepartiet i retning mod Jernbanepladsen; men man havde omkring 1960 planer om at opføre en tilbygning i form af et højhus ved Rådhusets sydlige gavl. Imidlertid valgte kommunen i stedet at leje sig ind i det projekterede Lyngby Storcenter, hvor den såkaldte Administrationsbygning indviedes 1973. Her indrettedes Social- og Sundhedsforvaltningen, Folkeregistret og Skatteforvaltningen.

Pladsproblemerne på Rådhuset var løst for en tid; men i 1970'erne måtte der igen foretages udvidelser, nu i form af inddragelse af de brede gange til yderligere kontorer. Uden for Rådhuset og Administrationsbygningen har Skoleforvaltningen siden 1975 haft til huse i ejendommen Jernbanepladsen 22 og Biblioteksvæsenet siden 1968 i Stadsbiblioteket.

Efter denne bygningsmæssige oversigt, der altså kun gælder administrationen og ikke institutioner som skoler, afdelingsbiblioteker, daginstitutioner og plejehjem osv., skal der i korthed redegøres for de enkelte forvaltningers historie. Egentlig skulle der også gøres rede for de forskellige poli-

Rådhuset og Administrationsbygningen, tegnet af C.J.Ammitzbøll.

tiske udvalg, idet disses antal og kompetanceområder har skiftet meget gennem tiden; men det må afvente en mere udførlig fremstilling. Det samme gælder en historisk gennemgang af de love og bestemmelser, der siden 1802 har reguleret den kommunale administration.

Social- og sundhedsforvaltningen

Den største og vanskeligste kommunale opgave har altid været forsørgelsen af de personer i kommunen, der af forskellige grunde ikke er i stand til at klare sig selv. Det er derfor ikke underligt, at denne opgave var den første, der blev pålagt det sognekommunale selvstyre, da dette begyndte at tage form, og selv om Lyngby-Taarbæk Kommunes socialforvaltning i 1983 kan fejre 50 års jubilæum, er der i virkeligheden tale om en virksomhed, der går tilbage til 1802.

Her blev en bestemmelse fra 1708 gentaget om, at hvert sogn skulle forsørge sine egne fattige. Samtidig bestemtes det, at sognepræsten skulle stå i spidsen for dette fattigvæsen sammen med 3-4 af sognets beboere. Disse kaldtes fattigforstandere (jfr. indledningen), og da begrebet fattigkommissioner nedlagdes og deres virksomhed overtoges af sognerådene fra 1867, fortsatte nogle enkelte af sognerådets medlemmer med at være fattigforstandere og at føre tilsyn med folk, der fik understøttelse af fattigvæsenet. Denne tilsynsform fortsatte helt op til 1933, idet dog den belastede betegnelse "fattigforstander" de sidste ca. fem år ændredes til "distriktsforstander".

Med nedsættelsen af Socialudvalget og oprettelsen af Socialkontoret 1933 (i dag Social- og sundhedsforvaltningen), begge dele i medfør af Socialreformen dette år, ophørte det århundredgamle system og erstattedes af en fastansat socialinspektør. Forvaltningen startede således med én mand, men omfatter i 1983 151 personer.

Skoleforvaltningen

Den næste virksomhed, der overgik til sognekommunal administration, var skoleväsenet, der fra 1814 blev styret af de såkaldte skolekommissioner (ikke at forveksle med nutidens skolekommissioner, der nærmest har rådgivende karakter). Også her skulle sognepræsten være formand, og desuden bestod

skolekommissionen af de største jordejere, der i denne sammenhæng kaldtes skolepatroner, og et par bønder.

I perioden 1842-1867 var det sogneforstanderskaberne, der havde tilsynet med skolerne; men fra 1867 genoprettedes skolekommissionerne på landet, bestående af sognepræsten og 2 eller 4 sognerådsmedlemmer. Den egentlige ledelse af skolevæsenet forblev dog hos sognerådet, og i begyndelsen af dette århundrede nedsattes det første skoleudvalg. En egentlig skoleforvaltning oprettedes først 1942, da overlærer Georg Jakobsen fra Taarbæk Skole blev skoleinspektør (senere skoledirektør).

Frem til 1957 var skoleforvaltningen på Rådhuset, derefter til 1975 i ejendommen Lyngby Torv 1 og fra 1975 i Jernbanepladsen 22. Ved forvaltningens oprettelse 1942 bestod den af 3 personer, men omfatter i 1983 18 ansatte.

Teknisk forvaltning

Da sogneforstanderskaberne oprettedes med virkning fra nytår 1842, skulle de foruden de to "gamle" opgaver, fattigvæsen og skolevæsen, nu også overtage en teknisk opgave, nemlig vedligeholdelse af bivejene. Der var dog endnu længe til, at en egentlig teknisk forvaltning skulle oprettes; det skete først med ansættelsen af en kommuneingeniør 1904. De tekniske opgaver, der påhvilede sognerådet, udførtes af private efter licitation og kontrakt, således som det stadig kan forekomme. Vejarbejdet udliceteredes straks fra 1842 under sogneforstanderskabets tilsyn, og siden blev flere andre anlægs- og vedligeholdelsesarbejder udført på samme måde.

Det, der bragte den tredje kommunale hovedopgave (vejvæsenet og andre tekniske opgaver) frem til oprettelsen af en egentlig forvaltning, var nødvendigheden af at ansætte en bygningsinspektør i 1904, da den fælles bygningsinspektør for Gentofte, Lyngby og Søllerød, arkitekt Andreas Theill i København, ikke længere kunne overkomme mere end Gentofte Kommune. Man valgte da i fællesskab med Søllerød Kommune at ansætte en ingeniør, for at han også kunne projektere og lede de forskellige tekniske nyanlæg, der på dette tidspunkt var udsigt til, specielt inden for vejvæsen, kloakering og vandforsyning.

Da den første kommuneingeniør blev ansat, var han alene

om arbejdet bortset fra en vejassistent; men med samfundets almindelige tekniske udvikling og specielt med Lyngby-Taarbæk Kommunes hurtige udbygning voksede der efterhånden en stor og vidt forgrenet forvaltning frem. Den omfattede ved 25 års jubilæet i 1929 8 personer og ved 50 års jubilæet i 1954 ca. 95 personer.

Ikke mindst takket være kommuneingeniør, senere stadsingeniør J.A.C. Rastrups historiske interesse er Teknisk forvaltnings årsberetninger og arkiver en af hovedkilderne til Lyngby-Taarbæk Kommunes historie gennem 100 år. Ved hans afgang 1961 var forvaltningens personale nået op på 324 personer, incl. de ansatte ved vejvæsenet, Vandværket, kloakvæsenet og renovationsvæsenet, og man valgte at opdele den i Teknisk forvaltning, Stadsarkitektens forvaltning og Forsyningsvæsenet, hvilket sidste dog i 1973 igen blev en del af Teknisk forvaltning under navn af Forsyningsafdelingen.

Efter forskellige justeringer er opgaverne fordelt således, at Teknisk forvaltning består af Forsynings- og miljøafdelingen (herunder kloakvæsen), Projekterings- og anlægsafdelingen (herunder vejvæsen) samt Idrætskontoret, som administrerer driften af kommunens idrætsanlæg (baner og haller m.m.).

Stadsarkitektens forvaltning

Siden 1961, hvor Stadsarkitektens forvaltning oprettedes ved udskillelse af nogle opgaver fra Teknisk forvaltning, har denne forvaltning omfattet 4 afdelinger: Arkitekt- og ingeniørafdelingen, der bl.a. vedligeholder kommunens bygninger, Bygningsinspektoratet, Byplanafdelingen og Stadsgartnerens afdeling.

Skatteforvaltningen

Skatteopkrævningen udførtes oprindeligt af to skatteopkrævere, såkaldte rodemestre, for hhv. Lyngby (med Lundtofte og Virum) og Taarbæk (med Raadvad). De afregnede med kommunekassen, først hos sagfører Baumann senere hos kommunekassereren. Da rodemester-embedet i Lyngby nedlagdes ca. 1920, oprettedes i stedet et skattekontor i stueetagen i Drewsens Minde; derimod beholdt man i en årrække rodemesteren i Taarbæk, hvor der stadig findes et lille skattekontor, der dog bliver nedlagt i 1983. Skattekontoret i Lyngby med det i

1926 oprettede folkeregister (jfr. nedenfor) flyttede dette år over i Kommunebygningen (hjørnet af Lyngby Kirkestræde) og derfra i april-maj 1941 til det nye rådhus. Herfra flyttede man igen i 1973, da Administrationsbygningen på Toftebæksvej toges i brug. Ved kontorets oprettelse bestod personalet af to personer, sekretæren og kassereren. I 1983 har Skatteforvaltningen 109 ansatte.

Folkeregistret

Frem til omkring århundredskiftet havde man stort set kun overblik over befolkningen i de folketællinger, der afholdtes ca. hvert 10. år, og i de af sognepræsten førte kirkebøger. Derefter begyndte man at føre de såkaldte mandtalslister (årlige kommunale lister); men egentlige folkeregistre blev først påbudt 1924, hvorefter Lyngby-Taarbæk Kommune fik sit folkeregister 1926. Registreringen af befolkningen foretoges oprindeligt først og fremmest af økonomiske grunde (for at fastholde skattegrundlaget), og Folkeregistret hørte frem til 1962 under Skatteforvaltningen, hvorefter det overførtes til kommunaldirektøren.

Økonomisk forvaltning

På en vis måde kan man betragte Økonomisk forvaltning som en "blandet afdeling", der sørger for udførelsen af de kommunale opgaver, som ikke henhører under de andre forvaltninger. Det skyldes naturligvis, at Økonomisk forvaltning er en direkte fortsættelse af det oprindelige kommunekontor, hvorfra de andre forvaltninger med deres særlige opgaver efterhånden er udskilt, men hvor kommunens samlede aktivitet stadig er blevet koordineret.

Kommunesekretæren er i mellemtiden blevet til kommunaldirektør og har fået et personale - der er i 1973 ialt ca. 4400 personer i kommunens tjeneste, hvor der for 100 år siden var 10: de 8 lærere ved kommunens 6 skoler samt 2 personer ved Fattiggården.

Økonomisk forvaltning består i dag af borgmesterkontor/kommunalbestyrelsens sekretariat, hvorfra koordineringen og planlægningen af kommunens aktiviteter foregår administrativt, af personalekontoret, regnskabsvæsenet og indkøbskontoret, hvor betegnelsen også karakteriserer opgaverne.

Jeppe Tønsberg *26.2.1983*